

Шеремет А. В.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

Лемішко Н. С.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

АКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЯВІВ ІДІОСТИЛЮ ПИСЬМЕННИКА У СУЧАСНОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОЦЕСІ

Стаття присвячена вивченню сучасних тенденцій щодо досліджень авторського ідіостилю у літературному процесі ХХІ століття, зокрема – у художній літературі іноземними мовами та в рамках перекладу такої літератури з завданням передачі рис ідіостилю. Визначено проблематику обсягу поняття ідіостилю. Простежено теоретичну еволюцію поглядів дослідників до питання авторських стилів залежно від лінгвістичних підходів. Зокрема, пересмислюється процес формулювання визначень стилю від формальної точки зору до динаміки літературного процесу. Окремо висвітлено кореляцію мовних рис ідіостилю письменника та читацької рецепції літературних творів крізь призму структуралістського бачення. Виокремлено проблемний аспект відсутності єдиного погляду серед вчених на поняття ідіостилю, на недосконалість чинної терміносистеми щодо письменницького ідіостилю у стилістиці. Закцентовано на мультидисциплінарній проблематиці при аналізі поняття авторського ідіостилю у художній літературі. Сформульовано нішу обговорюваної проблеми ідіостилю письменника у межах перетину психолінгвістики, лінгвостилістики, когнітивної лінгвістики та перекладознавства. Удокладнено проблему відокремлення рис мовної особистості автора від використання допоміжних технологій роботи з текстами (технологій машинного перекладу, штучного інтелекту тощо). Виділено особливе значення названого питання в умовах розвитку цифрового середовища та появи нових форм мовлення, створених штучним інтелектом, що вимагає розробки нових критеріїв для збереження авторської унікальності. Наголошено на необхідності пошуку нових методів та підходів до вивчення мовної свідомості письменника у епоху цифровізації, а саме – у контексті взаємодії з сучасними технологіями роботи з мовними алгоритмами. Підкреслено значення ролі індивідуального стилю у створенні художніх текстів та специфіки його відтворення в перекладі іноземними мовами.

Ключові слова: ідіостиль, ідіолект, літературний процес, літературознавство, авторський стиль, мовна особистість, мовна картина світу.

Постановка проблеми. Останнім часом у сучасній лінгвістиці зростає зацікавленість до питання індивідуального стилю мовлення. Це поняття найчастіше тлумачать, як своєрідний мовний відбиток особистості, так як кожна людина говорить та мислить в унікальний та властивий лише їй спосіб. При цьому мова виконує не лише комунікативну функцію, а й виражальну та пізнавальну – через мовлення особистість демонструє свій внутрішній світ, транслює свої цінності, виражає емоції та демонструє життєвий досвід. Саме через це дослідники, аналізуючи індивідуальний стиль, прагнуть з'ясувати, якими мовними засобами людина реалізує своє бачення світу.

Інтерес до дослідження індивідуального мовлення простежується у працях представників української та європейської школи стилістики

ХХ століття – Головченко Н. І., Єрмоленко С. Я., Д. Ліч, Д. Крісталл. Ці дослідники стверджували, що стиль є способом самовираження автора, у якому поєднані мовна свідомість, естетичне мислення та культурний досвід. В подальшому розвиток концепції ідіостилю відбувся в межах когнітивної лінгвістики, що дало змогу тлумачити мовлення не лише як засіб комунікації, а як спосіб моделювання свідомості та відображення індивідуального світосприйняття.

Поняття індивідуального стилю у сучасній філології дуже тісно пов'язане з такими термінами, як ідіостиль, ідіолект, мовна картина світу та мовна особистість. Ці поняття описують різні рівні мовної унікальності людини. На нашу думку, інтерес до цієї проблеми обґрунтовано зростає, оскільки вона перебуває на перетині кількох галу-

зей, а саме лінгвостилістики, когнітивної лінгвістики та перекладознавства. Сучасні дослідники прагнуть з'ясувати, яким чином індивідуальність автора може проявлятися у структурі його мовлення. Перекладачі, в свою чергу, мають складне завдання зберегти всі індивідуальні риси у процесі міжмовної передачі смислу. Питання вивчення індивідуального стилю є вкрай важливим не тільки для лінгвістики, а і для психолінгвістики, перекладознавства, теорії комунікації, адже воно допомагає зрозуміти, як індивідуальні мовні особливості можуть впливати на сприйняття тексту, міжкультурну взаємодію і власне процес перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Однією із ключових теоретичних основ сучасних досліджень індивідуального стилю є антропоцентричний підхід, котрий розглядає людину, як елемент мовної системи. У межах цього підходу мова є не лише засобом спілкування, а й інструментом пізнання, відображенням свідомості та моделюванням внутрішнього світу особистості. Як зазначає Н. І. Головченко, мовна особливість – це сукупність індивідуальних особливостей, які визначають створення і сприйняття тексту. [1, с. 23]. Саме через це увага дослідників художнього мовлення прикута до понять ідіостилу та ідіолекту, що відображають когнітивні, емоційні та естетичні риси автора. У межах антропоцентричної парадигми мова мова постає як «дзеркало» мислення і водночас як засіб творчої самореалізації митця.

У сучасному світі, зважаючи на тісну взаємодію культур, особливого значення набуває саме збереження авторського стилю, адже мова в цьому контексті є не лише засобом для комунікації, а й виступає способом вираження самотності та творчого мислення. Через мовні особливості передається індивідуальний погляд людини на світ, тому аналіз стилю виходить за межі традиційних лінгвістичних підходів. Сучасна наука розглядає його як міждисциплінарне явище, що поєднує психологічний, культурний і перекладознавчий виміри, про що наголошує Н. М. Гончарук у своїх дослідженнях комунікативної поведінки. [2, с. 128–132]. Серед українських лінгвістів проблематику індивідуального стилю можна зустріти і у працях Т. Космеди, яка пише про те, що ідіостиль є результатом взаємодії мовної системи та індивідуального мислення, що втілюється у слові. [4, с. 2–5].

Все частіше дослідники визначають стиль як живу та динамічну систему, а не як сукупність

мовних ознак. У межах такого підходу стиль розглядається, як процес, у якому відбувається поєднання змісту, інтонації, ритму та особистого бачення автора. Саме таке інтерпретація дозволяє зрозуміти, як людина формує думку, обирає мовні засоби і реагує на соціальні чи культурні зміни. Подібне бачення представлене у працях Д. Крестала та Д. Дейві, які стверджують, що стиль – це динамічне співвідношення між формою та індивідуальністю автора [7, с. 12].

Ми виходимо з точки зору, що вивчення індивідуального стилю є важливим для осмислення того, як функціонує мова, як вона змінюється, пристосовується та розвивається під впливом людської індивідуальності. Як зазначає С. Я. Єромоленко, мова – це жива система, у якій постійно взаємодіють особисте й суспільне, тому дослідження стилю допомагає виявити механізми цього взаємодію [3, с. 90].

Незважаючи на кількість вже існуючих досліджень, єдиного підходу до сутності індивідуального стилю досі не існує, що і зумовлює потребу для подальшого аналізу цього питання в контексті різних наукових парадигм.

Постановка завдання. Метою нашої статті є узагальнення основних наукових підходів до визначення поняття індивідуального стилю у вітчизняних та зарубіжних розвідках, а також порівняння їх інтерпретацій. Для досягнення поставленої мети ми вважаємо за необхідне розглянути ключові теоретичні підходи до розуміння сутності цього поняття та з'ясувати, як різні наукові школи трактують його зміст та функції. Крім того важливим є визначення зв'язку між наступними поняттями: ідіостиль, ідіолект, мовна особливість. Також доцільно з'ясувати роль індивідуального стилю у створенні художніх текстів та специфіку його відтворення в перекладі, що на даний час і є одним з ключових завдань сучасного перекладознавства.

Актуальність нашої статті зумовлена тим, що в українському мовознавстві досі триває активне осмислення впливу особистісних рис мовця на його мовлення. Варто зазначити, що сучасна комунікація в наш час дедалі частіше відбувається в рамках цифрового середовища, де з'являються нові форми мовлення, що створюються штучним інтелектом. Саме це явище створює нові виклики для збереження індивідуального стилю.

Здійснити дослідження нам допомогли теоретичні праці вітчизняних дослідників, а саме Н. І. Головченко, Н. М. Гончарук, С. Я. Єромоленко та зарубіжних вчених – Д. Крестал, Д. Дейві, Г. Ліч,

Р. Якобсон та інші, котрі заклали основи для сучасного розуміння феномену індивідуального стилю.

Виклад основного матеріалу. Сучасні вітчизняні дослідники, зокрема Н. І. Головченко, Н. М. Гончарук, С. Я. Єрмоленко наголошують, що мова є не лише інструментом передачі інформації, а й засобом вираження світогляду, індивідуального досвіду та емоцій людини [2, с. 128–132, 3, с. 90, 4, с. 2–5].

Представники зарубіжної лінгвістичної традиції, зокрема Д. Кристал, Д. Дейві тлумачать поняття стилю через призму системності мовної поведінки та функціонального підходу до тексту. Вони наголошують, що стиль – це не лише сукупність формальних рис, а передусім спосіб реалізації творчого мислення й вираження авторської свідомості [7, с. 12]. Варто зазначити, що зарубіжна лінгвістична традиція почала досліджувати проблему ідіостилу дещо раніше, ніж вітчизняні дослідники, розглядаючи її у трьох різних вимірах – функціональному, когнітивному та поетичному.

Британський лінгвіст Д. Ліч у своїй праці *Style in Fiction*, розглядає стиль як взаємодію між авторським вибором і читацьким сприйняттям, зауважуючи, що саме ця взаємодія і формує естетичний ефект тексту. На його думку, індивідуальний стиль виникає з постійного балансу між нормативними та відхиленими мовними структурами і саме такі відхилення створюють впізнавану манеру письма. Д. Ліч також наголошує на необхідності врахування прагматичних аспектів мовлення, адже через них також передаються наміри автора, його позиція та емоційне ставлення до зображуваного [10, с. 95–117].

Цікавою для нас є також позиція американського структураліста Р. Якобсона, який звернув увагу на зв'язок стилю з функцією мови. У своїй праці *Linguistics ad Poetics* він зазначає що зосередження на самій формі вислову, тобто поетична функція, є центральною ознакою художнього мовлення. Саме завдяки цьому мова здатна викликати емоційну реакцію у читача та створювати естетичний вплив на нього. Виходячи з цього, індивідуальний стиль можна розуміти як особистісну реалізацію поетичної функції, що проявляється у виборі ритму, синтаксису та образних засобів. Такий підхід дозволяє зрозуміти, як автор створює художній ефект через мовну форму і як це може інтерпретуватися під час перекладу [8, с. 350–377].

У контексті перекладознавства варто враховувати й сучасні умови функціонування мови, за яких цифрові технології використовуються активніше

та створюють новий простір мовної взаємодії. Тексти створені за допомогою штучного інтелекту, або перекладені шляхом машинного перекладу відображають типові мовні шаблони, в той час як ідіостиль передбачає унікальні та індивідуальні відхилення від норми [5, с. 2–8].

Психолінгвістичний підхід до вивчення індивідуального стилю базується на припущенні того, що саме мовлення і є проявом індивідуально-психічних процесів, саме він дає змогу пояснити причину чому кожна особистість створює унікальні лексичні та синтаксичні комбінації. Отже, ми можемо зрозуміти, що стиль мовлення стає не просто засобом вираження думки, а і її формування. Саме в цьому аспекті когнітивна та психологічна лінгвістика дуже тісно переплітаються.

Д. Лакофф та М. Джонсон. У своїй праці *Metaphors We Live By* доводять, що мова та метафора відображають індивідуальний спосіб мислення, тому індивідуальний стиль є проявом когнітивних механізмів людини [9, с. 3–5].

Виходячи з викладеної вище інформації ми можемо зробити висновки про те, що і українські, і зарубіжні дослідники сходяться на думці, що індивідуальний стиль відображає унікальність мовної особистості у якій взаємодіють когнітивні, емоційні та культурні чинники.

У сучасних мовознавчих студіях єдине тлумачення поняття індивідуального стилю відсутнє, адже воно набуває різного змісту залежно від наукового підходу – психологічного, когнітивного чи стилістичного. Саме тому ця категорія привертає увагу дослідників і залишається однією з найскладніших для опису. В українській науці зацікавлення цим явищем посилюється на початку ХХІ століття. Так, Н. І. Головченко вважає, що індивідуальний стиль постає не як фіксована система засобів, а як результат постійного мовного вибору, що людина здійснює відповідно до певної ситуації під час спілкування. Вона підкреслює, що стиль формується під час живого процесу взаємодії інтуїції, досвіду соціального середовища та мовної свідомості [1, с. 23–27]. Це дозволяє дивитися на стиль не лише як на рису авторського письма, а як і на спосіб осмислення того, як людина відчуває і передає світ через мовлення. Також цікавим для нас є те, що Н. М. Гончарук, спираючись на психологічний підхід до аналізу мовлення, розглядає індивідуальний стиль як результат взаємодії особистісних рис людини та зовнішніх умов її комунікативної діяльності. Дослідниця зазначає, що стиль формується не лише у творчості письменника, а й у повсякденному спілкуванні, бо

з часом у кожного мовця формується власна система мовних пріоритетів, а саме у доборі лексики, інтонацій, синтаксичних конструкцій та способів вираження емоцій [2, с. 36–47].

Проблематика авторського стилю пов'язана з поняттями ідіостиль та ідіолект, які відображають своєрідність мовних звичок, способів мислення і творчої індивідуальності автора. До прикладу в іспанській лінгвістичній традиції ідіолект розуміють, як індивідуальну форму мовної реалізації, що поєднує особистий досвід мовця з нормами спільноти. «Соціолінгвістика вивчає індивідуальний стиль під різними назвами, такими як ідіолект, стиль або тон (тенор)» – стверджує Р. Майораль Асенсіо у своїй праці [11, с. 22]. Українська науковиця С. Я. Єрмоленко зазначає, що ідіостиль – це індивідуальний стиль, у якому виразні марковані засоби мови утворюють певну систему [3, с. 67]. Даний підхід дозволяє розглядати мову автора сприймаючи її як живий організм у якому взаємодіють особистісні і суспільні чинники, а також присутні естетичні цінності, світогляд та культурна пам'ять.

Аналізуючи зарубіжну лінгвістичну традицію, ми можемо зробити висновки, що інтерес до індивідуального стилю там виник раніше. Зокрема Д. Кристалл і Д. Дейві у своїй праці *Stylistics Analysis* підкреслюють, що стиль – це не лише сукупність технічних рис тексту, а в першу чергу це особливий спосіб бачення світу відбитий у мові [7, с. 12].

Висновки. Проведене дослідження надає нам змогу дійти до висновку, що поняття індивідуального стилю мовлення є багатовимірним та поєднує в собі когнітивні, психологічні та комунікативні чинники. Ідіостиль відображає мовну особистість, її світогляд, емоційний досвід та культурну пам'ять. Проведений аналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень демонструє варіативність тлумачення цього поняття від лінгвостилістич-

ного та когнітивного до перекладознавчого, що підтверджує міждисциплінарний характер проблеми. Наразі увага сучасної науки прикута до вивчення проблемного питання, яке стосується збереження мовних рис автора в перекладі, адже саме це забезпечує цілісність та автентичність художнього твору. Іспанський дослідник В. Коста зазначає, що кожен літературний твір є авторським текстом, написаним у власній мовній різновидності, це означає, що в процесі перекладу відтворення індивідуального стилю стає не лише мовним, а й культурним завданням, бо перекладач має зберегти унікальний «мовний відбиток» автора [6, с. 83–85].

На нашу думку варто також враховувати, що в епоху розвитку технологій саме цифрові інструменти стають співтворцями текстів, що вимагає від перекладачів та лінгвістів вивчення та пошуку нових підходів до аналізу текстів. Перспективи подальших досліджень заключаються у розробці критеріїв та методів аналізу індивідуального стилю при перекладах художніх творів, що дозволить поглибити розуміння механізмів міжмовної передачі авторської унікальності та індивідуальності.

Провівши дане дослідження ми можемо сміливо стверджувати, що поняття індивідуального стилю мовлення є багатоплановим та охоплює когнітивні, психологічні, комунікативні та культурні аспекти. Це означає, що ідіостиль є не лише індикатором авторської самобутності та унікальності, а й виступає певним механізмом для осмислення світу через мову. Ключовим завданням у перекладознавстві є збереження індивідуального стилю, що вимагає пошуку балансу між точністю передачі змісту та відтворенням особистих авторських рис. Новими викликами для розуміння індивідуального стилю стає розвиток штучного інтелекту та машинного перекладу на його базі, обґрунтовуючи потребу у виявленні нових методів і критеріїв дослідження.

Список літератури:

1. Головченко Н. І. Література модернізму: художній стиль, методика вивчення: навчальний посібник. Київ: Освіта України, 2011. 236 URL: <http://liber.onu.edu.ua/opacunicode/index.php?url=/notices/index/IdNotice:507845/Source:default>
2. Гончарук Н. М. Комунікативна поведінка особистості у сучасному дискурсі. *Мовознавство*. 2018. № 1. С. 128–134. URL: <http://liber.onu.edu.ua/opacunicode/index.php?url=/notices/index/IdNotice:507845/Source:default>
3. Єрмоленко С. Я. Сучасна українська лінгвостилістика: співвідношення теорії і методів. *Стиль і текст*. 2012. Вип. 13. С. 25–34. URL: <https://www.rastko.rs/filologija/stil/2012/02Jermolenko.pdf>
4. Космеда Т. А. Українська Я-лінгвістика: мовна особистість Л. А. Лисиченко в персональному дискурсі. Лінгвістичні дослідження: збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. 2023. Вип. 58. С. 54–59. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21

CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=znpkhnpu_lingv_2023_58_7

5. Carbajal-Carrera B. Alsplaining: Generative AI explains linguistic identities to me. *Australian Review of Applied Linguistics*. 2025. Vol. 47, No. 2. DOI: 10.1075/aral.24077.car
6. Costa W. Traducción literaria, variedad e idiolecto. *Aletria: Revista de Estudios de Literatura*. 2012. Vol. 22, No. 1. P. 83–89. DOI: 10.17851/2317-2096.22.1.83-89 URL: https://www.researchgate.net/publication/287730244_Traduccion_literaria_variedad_e_idiolecto
7. Crystal D., Davy D. Investigating English Style. London, 1969. 290 p. DOI: 10.4324/9781315538419.
8. Jakobson R. Linguistics and Poetics. In: Sebeok T. A. (ed.). *Style in Language*. Cambridge, MA: MIT Press, 1960. P. 350–377. URL: https://monoskop.org/images/archive/8/84/20141028191454%21Jakobson_Roman_1960_Closing_statement_Linguistics_and_Poetics.pdf (дата звернення: 23.10.2025).
9. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago: The University of Chicago Press, 1980. 242 p. ISBN 0-226-46801-1. URL: <https://cs.uwaterloo.ca/~jhoey/teaching/cs886-affect/papers/LakoffJohnsonMetaphorsWeLiveBy.pdf>
10. Leech G. N., Short M. H. *Style in Fiction: A Linguistic Introduction to English Fictional Prose*. 2nd ed. Harlow: Pearson Longman, 2007. 402 p. URL: <https://sv-etc.nl/styleinfiction.pdf> (дата звернення: 23.10.2025).
11. Mayoral Asensio R. La traducción de la variación lingüística. Salamanca: Ediciones Colegio de España, 1999. 286 p. URL https://www.ugr.es/~rasensio/docs/La_traduccion_variacion_linguistica.pdf

Sheremet A. V., Lemishko N. S. CURRENT APPROACHES TO INDIVIDUAL WRITER'S STYLE DISCLOSURES IN MODERN LITERARY PROCESS

The article is focused on the study of modern trends in the study of authorial individual style in the literary process of the XXIst century, in particular – in fiction in foreign languages and within the framework of the translation of such literature with the task of transmitting the features of individual style. The problems of the scope of the concept of individual style are determined. The theoretical evolution of researchers' views on the issue of authorial styles is traced depending on linguistic approaches. In particular, the process of formulating definitions of style from a formal point of view to the dynamics of the literary process is reconsidered. The correlation of the linguistic features of the writer's individual style and the reader's reception of literary works through the prism of a structuralist vision is highlighted. The problematic aspect of the lack of a unified view among scientists on the concept of individual style, on the imperfection of the current terminological system regarding writer's individual style in stylistics is highlighted. The emphasis is pointed on multidisciplinary issues in the analysis of the concept of authorial individual style in fiction. The niche of the discussed problem of the writer's individual style is formulated within the intersection of psycholinguistics, linguostylistics, cognitive linguistics and translation studies. The problem of separating the features of the author's linguistic personality from the use of technologies for text processing (machine translation technologies, artificial intelligence, etc.) is clarified. The special importance of the mentioned issue is highlighted in the conditions of the development of the digital environment and the emergence of new forms of speech created by artificial intelligence, which requires the development of new criteria for preserving the author's uniqueness. The need to find new methods and approaches to studying the writer's linguistic consciousness in the era of digitalization is emphasized, namely – in the context of interaction with modern technologies for working with language algorithms. The importance of the role of individual style in the creation of literary texts and the specifics of its reproduction in translation into foreign languages is emphasized as well.

Key words: individual style, idiolect, literary process, literary studies, author's style, linguistic personality, linguistic picture of the world.

Дата надходження статті: 03.10.2025

Дата прийняття статті: 10.11.2025

Опубліковано: 29.12.2025